

Nederlandsch Economisch-Historisch Archief
Cruquiusweg 31 - 1019 AT Amsterdam

Jaarverslag 2003

Verslag van het bestuur

1 - Algemeen

De NEHA collecties groeiden in 2003 en werden verder toegankelijk gemaakt. Een belangrijke collectie Jaarverslagen van Nederlandse bedrijven werd verworven. Opnieuw is het bestuur het IISG dank verschuldigd voor de inzet van IISG-personeel bij het verbeteren van de web site. Dat geldt in het bijzonder de inzet van drs Co Seegers, die bovendien de antiquarische acquisitie, en vanaf de zomer ook de moderne acquisitie verzorgde.

Het bestuur boog zich in 2003 over de organisatievorm van het NEHA en de relatie met IISG en KNAW. Het bestuur constateerde dat de nauwe samenwerking met het IISG en de subsidie van de KNAW de basis leggen onder het huidige functioneren van het NEHA. Om de continuïteit daarvan veilig te stellen lijkt het het bestuur wenselijk het NEHA van een vereniging om te vormen tot een stichting, en de samenwerking met het IISG nog nauwer te maken. Daarover werd in de loop van 2003 met het IISG en de KNAW overlegd. De voornemens werden aan de ledenvergadering van 2003 voorgelegd, die daarmee instemde. Uitgewerkte voorstellen zullen aan de ledenvergadering 2004 gedaan worden.

In de loop van 2003 werd door betrokken partijen overeenstemming bereikt over een fusie van de periodieken van het NEHA (*NEHA-Jaarboek* en *NEHA-Bulletin*) met het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*. Het nieuwe *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* zal met ingang van de jaargang 2004 verschijnen.

Het ledental bleef nagenoeg gelijk. De vereniging NEHA telde per 31 december 398 leden (2002: 399). Drs G. van Olphen gaf in de loop van het verslagjaar te kennen zijn bestuurslidmaatschap niet langer te willen continueren in verband met verandering van werkkring. In verband met de voorgenomen herziening van de organisatievorm werd in de vacature van dit bestuurslidmaatschap niet voorzien.

2 - Financiën

In de bijlagen bij dit verslag zijn de balans, de staat van baten en lasten en de toelichtingen daarop over het boekjaar 2003 te vinden. Deze zijn voorzien van een goedkeurende accountantsverklaring. Het boekjaar 2003 werd afgesloten met een nadelig saldo, dat echter minder ernstig was dan begroot.

Van de KNAW werd een extra subsidie verworven uit het Vernieuwingsfonds, die het mogelijk maakt om de verworven jaarverslagen van Nederlandse bedrijven aan de collectie van het NEHA toe te voegen en te ontsluiten.

Het IISG voerde in 2003 een reorganisatie door. In het kader van deze reorganisatie besloot het IISG het NEHA vanaf 2004 meer in rekening te brengen voor de diensten die het IISG aan het NEHA verleent. In de begroting 2005 is dat alleen daarom niet zichtbaar, omdat deze uitgaat van de veronderstelling dat de nauwere samenwerking met het IISG dan een feit geworden zal zijn.

3 - Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering vond plaats op 20 juni bij het NEHA te Amsterdam. Tijdens deze vergadering zijn twee belangrijke zaken aan de orde gesteld. In de eerste plaats maakte de voorzitter prof.dr M.M.G. Fase melding van het voornemen van het bestuur om de juridische vorm van het NEHA te wijzigen van vereniging in een stichting. Een belangrijke overweging voor deze omvorming is de wens meer organisatorische, financiële en praktische duidelijkheid in de driehoeksverhouding NEHA-KNAW-IISG te scheppen. Een tweede overweging voor de organisatorische aanpassing is het – ook in financieel opzicht – veilig stellen van de toekomstige uitvoering van de kerntaken van het NEHA. De algemene ledenvergadering stemde met dit voornemen in. In de algemene ledenvergadering van 2004 zal het bestuur over deze aangelegenheid concrete voorstellen voorleggen.

In de tweede plaats lichtte Fase de vergadering in over de vergevorderde plannen voor een fusie van het *NEHA-Jaarboek voor de economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis* (verschijnend sinds 1915), het *NEHA-Bulletin voor de economische geschiedenis* (verschijnend sinds 1987) en het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* (TvSG) (verschijnend sinds 1975).

In aansluiting op de algemene NEHA-ledenvergadering vond 's middags onder voorzitterschap van prof.

dr M.M.G. Fase een interessante studiemiddag plaats over 'Merken en marketing' met inleidingen van mr. P. Verhaag (over de verschillende vormen van intellectueel eigendom), dr J. Jonker (over het ontstaan van handelsmerken), drs P. Reinders (over marketing van consumptie-ijs) en M. Jacobs (over internationale biermerken).

4- Studiedag

In 2003 werd bovendien door het NEHA in samenwerking met de Stichting Bedrijfsgeschiedenis, ABN AMRO en Uitgeverij Contact een studiemiddag georganiseerd over het Nederlandse bedrijfsleven in de Tweede Wereldoorlog. Inleidingen werden verzorgd door dr H. Klemann (banken en geld in oorlogsjaren), prof.dr P.W. Klein (het Philips werkcommando in Vught) en drs B. Wubs (multinationals en de nationale staat tijdens de oorlog). Aan het einde van de middag vond de uitreiking plaats van het eerste exemplaar van *Banken in bezettingstijd. De voorgangers van ABN AMRO tijdens de Tweede Wereldoorlog en de periode van rechtsherstel*, geschreven door dr M. van Tielhof. Mr. R. Hazelhoff, voormalig voorzitter van de Raad van Bestuur van ABN-AMRO, nam het eerste exemplaar in ontvangst.

Verslag van de directeur

1 - Collecties

1.1. *Acquisitie*

Het antiquarische acquisitiebeleid was in 2002 opnieuw in handen van drs Co Seegers, die voor deze taak door het IISG werd vrijgesteld. Vanaf de zomer van 2003 gold dit ook voor de moderne collectie. Het acquisitiebeleid van het NEHA bleef onveranderd gericht op drie zwaartepunten: antiquarische werken (1400-1900) op het gebied van handelswetenschappen en nijverheid, statistisch materiaal en Nederlandse bedrijfsgeschiedenis. Eveneens zonder beleidswijziging werden daarnaast lopende periodieken en Nederlandse en internationale wetenschappelijke werken op het brede terrein van de economische geschiedenis aangeschaft. De sterk stijgende kosten met name voor de tijdschriften dwongen tot verminderen van het aantal abonnementen. Met name het aantal algemene economische en sociale tijdschriften is gereduceerd.

1.1.1. *Antiquarische acquisitie*

Dit jaar werd weer een aantal voor de collectie belangrijke werken aangeschaft. Een uitgebreider overzicht met per werk meer informatie maakt deel uit van de web site van het NEHA. Het is te vinden op: <http://www.neha.nl/collections/access2003.html>

Het aanbod van titels voor de kern van de collectie, koopmansliteratuur van de 16de eeuw tot 1850, is zeer beperkt en (dus) kostbaar. Toch konden weer enkele interessante titels toegevoegd worden, zoals een uitgave van Donaes Vanden Bogaerde, *Specie-boekxken vervattende een kortbondig onderwys ...*, uitgegeven in Brugge in 1762 en de 4de editie van Robert Hamilton, *An Introduction to Merchandize. Containing a Compleat System of Arithmetic*, uitgegeven in Edinburgh in 1799 en een exemplaar van de *Almanach du commerce de Paris, des Départements de l'Empire Français et des principales villes du Monde. Année 1814*.

Behalve koopmansliteratuur konden enkele titels voor de collectie 'vroege statistieken' verworven worden. Het al lang ontbrekende deel over het onderzoek naar de toestand in de ijzerfabrieken in Frankrijk van A.M. Heron de Villefosse, *Mémoire sur l'état actuel des usines à fer de la France, considérées au commencement de l'année 1826, avec un supplément relatif à la fin de cette meme année, ...* (Imprimerie de Mme Huzard : Paris, 1826) 7 tables (3 folding), ii, 124 pp. en een deel uit de serie regionale statistieken in het Franse Rijk *Statistique générale de la France, publiée ... Département de la Haute-Vienne*, verschenen in 1808.

Bijzondere vermelding verdient een schenking van het Verbond van Verzekeraars waarmee een belangrijk boek op het gebied van het verzekeringswezen verworven kon worden: Nicolaus Magens, *Versuch über Assecuranzen, Havereyen und Bodmereyen insgemein; und über verschiedene hiebeygefügte wirckliche Vorfälle und deren Berechnungen insbesondere nebst einer Sammlung der vornehmsten alten und neuen Verordnungen*, uitgegeven in Hamburg in 1753.

Voor de Bijzondere Collecties van het NEHA werden enkele financiële stukken onder meer afkomstig van de Compagnie de Triest op een veiling verworven.

1.1.2. *Overige acquisitie*

De Economische Faculteit van de Erasmusuniversiteit Rotterdam beheerde lang een omvangrijke collectie historische jaarverslagen van Nederlandse en buitenlandse bedrijven. Dr J.C. Brezet bouwde die collectie op en publiceerde er over. De verzameling staat daarom bekend als de collectie-Brezet. Het NEHA verwierf uit deze collectie de jaarverslagen van Nederlandse bedrijven, voor zover deze in de NEHA collectie nog ontbreken.

In verband met het opgaan in een groter universitair verband heeft het Centrum voor Bedrijfsgeschiedenis te Rotterdam circa 100 boeken uit de collectie van wijlen Huib Vleesenbeek aan de EHB geschonken. Van de bedrijfseconomische vakgroep van de Universiteit van Tilburg werden 6 meter jaarverslagen van bedrijfsverenigingen ontvangen alsmede vier folianten uit het begin van de twintigste eeuw met knipsels over de handel. Het Belasting en Douane Museum te Rotterdam schonk 430 titels over fiscale geschiedenis. Uit de bedrijfstak speelgoed schonken Intertoys te Waddinxveen, Bart Smit te Volendam, Top 1 Toys te Almelo de recente handelscatalogi. Ook werd documentatie van niet-Nederlandse speelgoedfabriekanten geschonken door het Gemeentearchief Amsterdam, waar Jan Willem Schilt en Mirjam Brouwer het bedrijfsarchief van Hausemann & Hötte beschreven. Het

gemeentearchief Zeist schonk de bundel *Zeister bedrijven Koninklijk onderscheiden. De Nijverheid te Zeist in kaart gebracht 1830-1930*.

De volgende particulieren deden een schenking: B. van Benthem, B. Hijma, J. van Gerwen, J. van Maarsseveen, P. Micheels, J. Schuld, K. Sluyterman, H. Winkelman.

Bemiddeld werd dat de bedrijfsarchieven van de in Amsterdam gevestigde bedrijven Ketjen en Van Leer werden aangeboden aan het Gemeentearchief Amsterdam.

1.2. Toegankelijkheid

Een voorzichtige start werd gemaakt met een mogelijk toekomstig project Toegankelijkheid beeldmateriaal van het Nederlandse grootwinkelbedrijf. Overleg is gestart met de Stichting Retailstudies en het Gemeentearchief Amsterdam. De laatste beheert namelijk het bedrijfsarchief van De Bijenkorf. De inbreng van het NEHA zal daarbij zijn de foto's en dia's uit de collectie Mielle (schenking uit 2002). Diverse malen was er contact met Vendex over het V&D bedrijfsarchief.

Om in Nederland een overzicht te hebben van documentatie over speelgoedhandel (bijvoorbeeld prijscouranten van de Nederlandse speelgoedketens) werd samenwerking gestart met het Speelgoedmuseum te Deventer.

1.3. Bezoekers en gebruikers

De NEHA web site bleef ondergebracht op de IISG-server voor het World Wide Web. Evenals voorgaande jaren nam het Web-raadpleging sterk toe. Het aantal bezoekers van de web site nam toe van 2.180.688 in 2002, tot 2.951.840 in 2003. Zij bezochten 13.410.696 pagina's.

Het bezoek aan de studiezaal steeg na een aantal jaren van geleidelijke daling voor het tweede achtereenvolgende jaar van 4.782 in 2002 tot 5.389 in 2003. Bij hun eerste bezoek aan de studiezaal in 2003 gaven 54 personen (2002: 51) aan specifiek voor de EHB te komen. Daarbij moet als altijd aangetekend worden dat een groot deel van de overige bezoekers ook materiaal van het NEHA raadpleegt.

2 - Onderzoek

In het verslagjaar liepen de volgende onderzoeksprojecten:

2.1 Introductie van de Barbie-pop van Mattel in Nederland

Het onderzoek betreft het op de markt komen van het typische meisjesspeelgoed, de zogenaamde tienerpoppen, begin jaren zestig tot aan de economische crisis rond 1984. De centrale vraagstelling is: hoe kan het aanhoudende commerciële succes van dit speelgoed, met name de Barbie van Mattel, worden verklaard? De bedrijfshistorische component van het onderzoek is vervat in de vraag: hoe opereerde dit Amerikaanse speelgoedconcern op de Europese, in het bijzonder Nederlandse markt? Welke interactie was er tussen aanbodzijde en consumentenzijde? De pedagogisch-historische invalshoek van het onderzoek behelst de vraag of er een Nederlands debat is geweest over wat 'goed speelgoed' is/was. Vooral de intermediaire groepen die beslismomenten tot aankoop c.q. afzet konden beïnvloeden, worden gevolgd, zoals de branche-organisatie van de speelgoeddetailisten, inkopers van het grootwinkelbedrijf, importeurs en inkoopcombinaties, consumentenbond en opvoeders (ouders, i.c. huisvrouwen en professionele pedagogen).

Helaas was de onderzoekster een belangrijk deel van het jaar door ziekte uitgeschakeld, waardoor weinig voortgang geboekt kon worden met het onderzoek. Desalniettemin is 2003 een topjaar geweest wat betreft de publieke belangstelling voor NEHA's onderzoek naar Barbie. Onderzoekster Winkelman stelde de tentoonstelling 'Hier is Barbie!' samen, die van 10 mei tot 25 augustus 2003 te zien was in Museum Het Domein te Sittard. In Museum Willem van Haren te Heerenveen waren dezelfde objecten te zien in een totaal anders vormgegeven expositie van 3 oktober tot 1 december 2004. In totaal zijn er 10.000 bezoekers geweest. Op eigen initiatief en met eigen financiën bracht Winkelman de begeleidende tentoonstellingscatalogus *Hier is Barbie!* tot stand. Daarin is veel bronnenmateriaal uit de NEHA-collectie verwerkt. Het voorwoord werd geschreven door de voormalig directeur van Hausemann & Hötte, de eerste alleen-importeur van het product Barbie.

Voorts werd medewerking verleend aan de filmreportage 'Barbie en feminisme', het afstudeerproject van Esther Vonk, studente journalistiek te Zwolle. Voorbereidingen werden getroffen in verband met de

45ste verjaardag van Barbie in het jaar 2004. Winkelman nam deel aan de denktank voor een mega-expositie over barbiepoppen in het Limburg Museum te Venlo vanaf 28 mei 2004 en een wat bescheidener Barbie's 45th Birthday Party die vanaf 1 februari 2004 te zien zal zijn in het Museum voor de Xxste Eeuw te Hoorn (N.-H.).

Uitvoering: drs H.J.M Winkelman (onderzoeker).

Begeleiding: prof. dr M. van Essen (Universiteit Groningen, promotor), prof. dr L. Heerma van Voss

2.2 De ontwikkeling van human capital in India en Indonesië in de twintigste eeuw

Dit onderzoek wordt mogelijk gemaakt door een subsidie van het Van Winter-fonds. Vanouds behoort de economische geschiedenis van de Nederlandse koloniën tot de belangstellingsfeer van het NEHA. Ook de prijsgeschiedenis behoort tot het traditionele verzamel- en publicatiebeleid van het NEHA. Bovendien bestaan inhoudelijke raakvlakken met de op het IISG aanwezige deskundigheid op het gebied van de economische en sociale geschiedenis van Indonesië en India. Dankzij de toekenning van de Spinoza-premie aan Van Zanden, kon bovendien in 2003 een begin gemaakt worden aan de uitbreiding van deze expertise. Door een subsidie van het Unger-van Brerofonds is de oio tevens in staat een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een website met loon- en prijsgegevens (zie <http://www.iisg.nl/hpw/index.html>).

Aanvankelijk was het onderzoek gedacht als een onderzoek naar de levensstandaard. In de loop van het onderzoek werd besloten dit speciaal te richten op de ontwikkeling van human capital. In 2003 werd een studie van de ontwikkeling van het onderwijs en de onderwijsstatistiek afgerond. Voor beide landen werden survey gegevens verzameld. Dat gebeurde ook voor Japan, dat als een derde land in de vergelijking betrokken zal worden.

Uitvoering: drs B. van Leeuwen

Projectleiding: prof. dr J.L. van Zanden

Begeleidingscommissie prof. dr L. Heerma van Voss, prof. dr W. van Schendel, prof. dr J.L. van Zanden

2.3 Bedrijfsleven in Nederland in de twintigste eeuw (BINT)

Gedurende 2003 hebben diverse bijeenkomsten plaatsgevonden met collega's van de universiteiten van Utrecht, Rotterdam en Eindhoven om de plannen voor een omvangrijk onderzoeksproject naar de geschiedenis van het Bedrijfsleven in Nederland in de Twintigste eeuw (BINT) uit te werken. Uitgangspunt daarbij is dat het bedrijfsleven in toenemende mate veranderingen van institutionele aard ondergaat ten gevolge van globalisering, Europese integratie, technologische veranderingen en zich wijzigende marktverhoudingen zoals privatisering en grilliger consumentenvoorkeuren. Het onderzoek wil een bijdrage leveren aan de reflectie op deze veranderingen, waarbij een brug wordt geslagen tussen historische, economische en sociale disciplines. Onderdeel van het onderzoek is een systematische analyse van het Nederlandse business system. De analyse zal een internationaal-comparatieve dimensie krijgen om de specifieke kenmerken van het Nederlandse business system tot hun recht te laten komen. Voor die analyse zijn zeven thema's geselecteerd: Ondernemers en ondernemerschap; Arbeidsverhoudingen en bedrijfscultuur; Fusies en overnames; Internationalisering; Financiering en corporate governance; Bedrijf en overheid; Innovatie.

De verrichtingen van het BINT-project zijn voor belangstellenden te volgen via de website van het project: www.bintproject.nl Deze wordt door het Neha gehost.

Namens het NEHA hebben prof.dr L. Heerma van Voss en dr J.L.J.M. van Gerwen aan de besprekingen deelgenomen. Van Gerwen en dr F. de Goey (Erasmusuniversiteit te Rotterdam) zijn de onderzoekers en schrijvers van het deel over ondernemers en ondernemerschap. Binnen dit kader werd tijdens het verslagjaar gewerkt aan de theoretische inkadering van het onderzoek. Gegevens werden verzameld over de oprichting, levensduur en opheffing van Rotterdamse ondernemingen. Biografische portretten van Nederlandse ondernemers werden geïnventariseerd en de mogelijkheid deze op het web ter beschikking te stellen werd geëxploreerd. Statistische gegevens over ondernemers en ondernemingen werden vergaard uit de beroeps- en bedrijfstellingen en de statistische gegevens uit de Ongevallenstatistiek. Over de ontwikkeling van de bedrijfsgroottestructuur in Nederland tussen 1888-1890 en 1940 werd gepubliceerd in het *NEHA-Jaarboek 2003*.

Uitvoering: dr J. van Gerwen (i.s.m. dr F. de Goey, EUR)

Begeleiding: prof. dr L. Heerma van Voss, prof. dr J.L. van Zanden

2.4. Noordzee-project

Dit project als geheel zal resulteren in vier proefschriften en een synthetische monografie over de kusten van de Noordzee in de periode van de Nederlandse gouden eeuw. In het project zal onderzocht worden hoe de kust-regio's van de Noordzee reageerden op de economische bloei van de Republiek en de Braudel-these over de sterke onderlinge beïnvloeding van kuststreken in de vroeg-moderne periode getoetst worden. Een in het project samengestelde database zal tegen het einde van het project via het web ook voor andere onderzoekers beschikbaar gesteld worden.

Het project is een Deens-Nederlandse samenwerking. De Deense partner is prof. dr Poul Holm, (Southern Denmark University en Centre for Maritime and Regional History, Esbjerg, Denemarken; zie <http://www.cmrh.dk/ph.htm>). De Deense partner en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) financieren ieder ongeveer de helft van het onderzoek. In Denemarken zullen proefschriften over de visvangst en de handel geschreven worden, in Nederland proefschriften over de migratie en de economische ontwikkeling van de kuststreken. Details van de opzet zijn te vinden op <http://www.iisg.nl/research/noordzee.doc> en <http://www.iisg.nl/research/northsea.html>.

Het project is aangevraagd door IISG en NEHA samen. Het onderzoek sluit aan bij de onderzoekslijn van het NEHA, dat in zijn beleidsnotitie het onderzoek naar de economie van de Republiek als een van zijn te ontwikkelen speerpunten heeft gekozen. De onderwerpen van de twee Nederlandse dissertaties sluiten nauw aan op onderzoeksterreinen van het IISG, nl. historisch migratieonderzoek en de geschiedenis van lonen, prijzen en nationale rekeningen. Het project als geheel sluit aan bij de aandacht voor transnationale geschiedenis en globalisering van het IISG.

Christiaan van Bochove (regionale economische ontwikkeling) en Jelle van Lottum (migratie) hebben in de afgelopen periode verder gewerkt aan het ontwikkelen van hun vraagstelling, het ontwerpen van de databases en het verzamelen van gegevens. Van Bochove richt zich het eerste jaar op het verzamelen van gegevens over lonen en over prijzen van rogge en tarwe. Hij zal de convergentie meten tussen de prijzen in verschillende steden. De uitkomsten van die exercitie zullen gebruikt worden om onderzoeksgebieden en een vraagstelling voor de volgende drie jaar van het onderzoek vast te stellen. Van Lottum verzamelt op een vergelijkbare wijze gegevens over migratiestromen. Hij zal zijn onderzoek richten op de verschillen in bemanning tussen de Nederlandse en Engelse vloot.

Uitvoering: drs Christiaan van Bochove, drs Jelle van Lottum, prof. dr L. Heerma van Voss

Leiding: prof. dr L. Heerma van Voss

Begeleiding: prof. dr J. Lucassen, prof. dr J.L. van Zanden

3 - Onderwijs

Prof. dr E.J. Fischer gaf onderwijs in het kader van de door het NEHA in 1994 aan de Universiteit van Amsterdam ingestelde bijzondere leerstoel 'bedrijfs-geschiedenis inclusief de sociale aspecten'. De onderzoekscolleges hadden als thema de ontwikkeling van de concurrentieverhoudingen in Nederland. Prof. dr L. Heerma van Voss gaf een onderzoekscollege over bestaansstrategieën en een overzichtscollege sociaal-economische geschiedenis aan University College Utrecht in het kader van zijn aanstelling bij de Universiteit Utrecht.

4 - Publicaties

In het verslagjaar verschenen voor het laatst het *NEHA-Jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis* en het *NEHA-Bulletin voor de economische geschiedenis*.

Het *NEHA-jaarboek* 66 (2003) bevatte 14 bijdragen, waaronder twee thema's, respectievelijk over de energievoorziening van Nederland in de vroegmoderne tijd en over het technisch, industrieel en landbouwkundig onderzoek in Nederland in de twintigste eeuw.

Het *NEHA-bulletin* jaargang 17 bevatte naast de gebruikelijke boekbesprekingen in de eerste aflevering van 2003 een bijdrage over de visies op de VOC en het jubileum van 2002 en in het tweede nummer bijdragen over de relatie tussen industriële archeologie en economische geschiedenis en het project Historische Steekproef Nederlandse Bevolking (HSN).

In het verslagjaar hebben - met instemming van de betrokken besturen en directies - de besprekingen van de redacties van het *NEHA-Jaarboek*, het *NEHA-Bulletin* en het *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* (TvSG) over een mogelijk samengaan, geresulteerd in een formele fusie van de drie tijdschriften. De

belangrijkste overweging voor de fusie is een bundeling van krachten. Hoewel de oude periodieken hun eigen accenten hadden, bewogen zij zich inhoudelijk op aangrenzende en deels overlappende onderwerpen en thema's. Het nieuwe tijdschrift zal deze accenten behouden. De brede aanpak van de sociale geschiedenis, inclusief de culturele aspecten, die het *TvSG* kenmerkte, zal er in terug te vinden zijn. Hetzelfde geldt voor de specifieke economische geschiedschrijving van het *NEHA-jaarboek* en het *NEHA-Bulletin*. Door de fusie ontstaat een tijdschrift dat vier keer per jaar verschijnt en dat de lezer per jaargang veel meer bladzijden – in totaal ten minste 640 – kan bieden dan voorheen.

Met ingang van 2004 zal de eerste jaargang van het nieuwe tijdschrift met de naam *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* (TSEG) verschijnen. Het nieuwe tijdschrift wordt financieel, organisatorisch en administratief ondergebracht bij het NEHA en het IISG. De redactie van het nieuwe tijdschrift bestaat uit: Rudolf Dekker (EUR; TvSG), Marjolein 't Hart (UvA; NEHA Jb.), Manon van der Heijden (EUR; NEHA Jb.), Frank Huisman (UM; TvSG), Huub Sanders (IISG, redactiesecretariaat), Marlou Schrover (UL, TvSG voorzitter), Jeroen Touwen (UL, NEHA Bull.), Arjan van Aelst (EUR; NEHA Bull.), Adriënne van den Bogaard (TUD; NEHA Bull.), Mila Davids (TUE; NEHA Bull.), Gita Deneckere (RU Gent; TvSG), Bruno Blondé (UFSIA/Antwerpen; NEHA Jb.) en Jacques van Gerwen (NEHA; NEHA Jb)..

Naast het NEHA-Jaarboek en de NEHA-Bulletins is door uitgeverij Aksant in het verslagjaar een publicatie op economisch-historisch gebied uitgebracht. De volledige titels van de publicaties zijn te vinden in bijlage 6.

5 - NEHA website

In het verslagjaar werd aan de site een presentatie van de Van Deventer collectie toegevoegd (<http://www.neha.nl/deventer/index.html>). De pagina geeft de mogelijkheid de catalogus van de Van Deventer collectie te downloaden of te raadplegen, biedt een kleine selectie van modeprenten uit de collectie als digitale afbeelding en verwijst naar een serie fraaie sites op het gebied van kostuumgeschiedenis. De pagina's BARN zijn in een nieuw jasje gestoken zijn en deels up-to-date gemaakt en voorzien van relevante links. De collectie Japanse prenten van het NEHA werd gepresenteerd op de site (Red-Haired Barbarians: The Dutch and other foreigners in Nagasaki and Yokohama 1800 – 1865, 40 Japanese prints from the NEHA collection).

De virtual library Economic and Business History wordt samen met de libraries Womhist en Labhist opnieuw gestructureerd en omgezet in een database. In 2003 zijn de daarvoor noodzakelijk werkzaamheden gestart, waaronder het op land ordenen van de links en harmonisatie van de verschillende Libraries. In december leverden Jan Lucassen en Piet Lourens weer een omvangrijk aantal nieuwe beschrijvingen voor de Bijzondere Collecties van het NEHA in voor plaatsing op de site.

De website voor de International Economic History Association is onderdeel van de NEHA-site en wordt door Co Seegers onderhouden. In de loop van 2003 is de site verder uitgebreid met een Research Design Course, samengesteld door Tine de Moor. De website voor het nationale project 'Bedrijfsleven in Nederland in de Twintigste Eeuw' (BINT) ging de lucht in als zelfstandige eenheid met eigen domeinnaam (www.bintproject.nl), maar eveneens door Seegers bijgehouden.

Bijlagen

1 - Bestuur (jaar van aftreden, * = 2^e periode)

prof. dr M.M.G. Fase, voorzitter (2004)
drs H.B. van Wijk, penningmeester (2004)
J. Kloosterman, secretaris
drs E.A.G. van den Bent (2005)
drs V.I. Goedvolk (2006)
drs Ph. Maarschalkerweerd (2004)
prof. dr L. Noordegraaf (2004*)
drs G.H. Terpstra (2006)
dr B.M.A. de Vries (2006*)

2 - Medewerkers

Medewerkers in vaste dienst

J. Kloosterman, directeur
prof. dr L. Heerma van Voss, adjunct-directeur
dr J.L.J.M. van Gerwen, senior-onderzoeker en onderzoekscoördinator (0,9)
drs H.J.M. Winkelman, vakreferent (0,6)

Medewerkers aan diverse projecten

drs C. van Bochove
dr O. Gelderblom
drs B. van Leeuwen
drs J. van Lottum

3 - Samenstelling van redacties

De redactie van het NEHA-Jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis werd gevormd door: prof.dr B. Blondé, prof.dr G. Devos, dr J.L.J.M. van Gerwen, dr M.C. 't Hart (voorzitter), dr M. van der Heijden (secretaris), dr E. Homburg, dr W.J.M.J Rutten en dr J.P. Smits (2004).

De redactie van het NEHA-Bulletin voor de economische geschiedenis bestond uit: drs A. van Aelst, dr A. van den Bogaard, dr M. Davids, prof. dr W. Fritschy, dr O. Gelderblom, dr D. Luyten, drs E. van Nederveen Meerkerk en dr J. Touwen (voorzitter). Gedurende het jaarverslag nam drs H. Sanders het redactiesecretariaat van Van Nederveen Meerkerk over.

NEHA-medewerkers maakten daarnaast deel uit van de volgende redacties:

Dr J.L.J.M. van Gerwen: *VHV-Nieuwsbrief*
Prof. dr L. Heerma van Voss: *International Review of Social History*
J. Kloosterman: *Jaarboek Stichting Archiefpublicaties, IALHI Newsletter*

4 - Samenstelling Curatorium NEHA-Leerstoel

Prof. dr M.M.G. Fase (voorzitter), prof. dr L. Noordegraaf, prof. dr C. van der Eijk, drs H.A. Mulder en dr J.L.J.M. van Gerwen (ambtelijk secretaris).

5 - Publicaties van NEHA medewerkers

Dr O. Gelderblom

- [Bespreking van: J.I. Israel: Diasporas within a diaspora. Jews, Crypto-Jews and the World Maritime Empires (1540-1740)], *NEHA-Bulletin voor economische geschiedenis in Nederland*, 17 (2003) 2, 49-50.

Dr J.L.J.M. van Gerwen

- [met Co Seegers], 'De industrialisatie van Nederland en het industriële grootbedrijf: beeld en werkelijkheid', *NEHA-Jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis* 66 (2003) 138-171.

- [Bespreking van: Paul Frentrop, Ondernemingen en hun aandeelhouders sinds de VOC. Corporate governance 1602-2002], *Historisch Nieuwsblad* (2003) 2, 53.

- [Bespreking van: Pauline Micheels, De vatenman. Bernard van Leer (1883-1958)], *NEHA-Bulletin* 17 (2003) 2, 36-37.

- [Bespreking van: Chantal Vancoppenolle (ed.), Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis], *NEHA-Bulletin* 17 (2003) 2, 63-64.

- [Bespreking van: Joop Visser, Mies van Jaarsveld en Paul van de Laar (red.) Rotterdamse ondernemers 1850-1950], *NEHA-Bulletin* 17 (2003) 94-65.

Prof. dr L. Heerma van Voss

- [met Marcel van der Linden], 'Estibadores: configuraciones 1790-1970', *Historia Social* (2003) 45, 35-52.

- [Bespreking van: David Ormrod, The Rise of Commercial Empires. England and the Netherlands in the Age of Mercantilism, 1650-1770], *NEHA-Bulletin voor economische geschiedenis in Nederland*, 17 (2003) 2, 53-55.

- 'Dertien uur per dag aan het weefgetouw. Mechanisering, arbeid en sociaal protest in de Twentse textielindustrie', *Spiegel Historiael*, 38 (2003) 528-533.

- 'Buitenlandse tijdschriften', *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, 29 (2003) 90-101.

J. Kloosterman

- [met Ursula Balzer en Heiner M. Becker] (eds), *Kein Nachruf! Beiträge über und für Götz Langkau* (Amsterdam: IISG). 147 pp.

- 'Phantome. Aus den Papieren Adolf Reichels', in: *ibid.*, 64-69.

- 'Der Zugang zu Privatarchiven beim Internationalen Institut für Sozialgeschichte (IISG)', *Archivpflege in Westfalen-Lippe*, 58 (April 2003) 27-28.

- 'Inleiding', in: *idem* (ed), Carl von Clausewitz, *Over de oorlog*, 4e druk ('s-Hertogenbosch: Voltaire) 7-17.

Drs H.J.M. Winkelman

- Hier is Barbie en de rest van de Mattel-familie (1964-2003) Veertig jaar barbiepoppen in Nederland (Uitgeverij Aksant, Amsterdam 2003) 118 p. + 200 kleurenill. ISBN 90-5260107-0

- The Dutch Barbiefanclub, BFC 1965-1967, op: *Barbie Bliss NL* 2(2003)(lente)

- Sunflowers, op: *Barbie Bliss NL* 2(2003)(zomer)

- Good Sports, op: *Barbie Bliss NL* 2(2003)(herfst)

- Limburg, in de rubriek Ga mee met drs W., in *A Doll's Wor(l)d* 1(2003)1 (maart)8-10

- Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Overijssel, Gelderland, in de rubriek Ga mee met drs W., in *A Doll's Wor(l)d* 1(2003)2 (september)14-15,17

6 - Publicaties op economisch-historisch gebied, uitgegeven door uitgeverij Aksant

NEHA-bulletin voor economische geschiedenis 17, 1 + 2. Amsterdam: NEHA. 116 pp.

NEHA-Jaarboek voor economische, bedrijfs- en techniekgeschiedenis 66. Amsterdam: NEHA. 342 pp.

Hélène J.M. Winkelman, *Hier is Barbie en de rest van de Mattel-familie (1964-2003). Veertig jaar barbiepoppen in Nederland*. Amsterdam: Aksant Academic Publishers. 128 pp.

7 - Actieve bijdragen aan congressen en studiedagen

In het onderstaande zijn alleen die gevallen genoemd waarin medewerkers van het NEHA een actieve bijdrage hadden (als het houden van een lezing, het presenteren van een paper of het optreden als referent) aan een congres of studiedag of vergelijkbare openbare presentaties.

Dr J.L.J.M. van Gerwen

- 3 april Presentatie over geschiedenis, doel en activiteiten van het NEHA aan studenten bedrijfsgeschiedenis van de Universiteit van Amsterdam.
- 5 november Presentatie van het onderzoeksproject 'Ondernemers, ondernemerschap en ondernemingen in Nederland in de twintigste eeuw' tijdens de workshop van BINT
- 12 december Presentatie over geschiedenis, doel en activiteiten van het NEHA aan studenten bedrijfsgeschiedenis van de Universiteit van Amsterdam.

Prof. dr L. Heerma van Voss

- 28-29 maart Voorzitter sessie op workshop over Trade diplomacy and cultural change in the North Sea area and the Baltic, groningen
- 9 november Lezing: 'Cognition', workshop 'The dynamics of economic culture in the North Sea and Baltic region (c. 1200-1700)', Esbjerg
- 15 november Commentator sessie transnational working class organisation op Annual Social Science History Association Conference, Baltimore
- 19 november Lezing: 'Organisatiegeschiedenis met de HISVAK database', mini-symposium 'Historische Database Vakbonden', IISG
- 21 november Lezing: 'arm in 1900', IISG

J. Kloosterman

- 17 april Voorzitter, 'Archives Online', Nationaal Archief, Den Haag
- 6 juni Lezing 'Het Nederlands archiefbestel en de plaats van het Humanistisch Archief', Utrecht
- 14 november Lezing: 'De nieuwste ontwikkelingen in het archiefbeheer' op 'Symposium 25 jaar Homodok', IISG

Drs H.J.M. Winkelman

- 14 maart Lezing: Barbie from Japan. Spiegel Historiaal groep, Amsterdam
- 27 maart Lezing: Barbie. Een vat vol tegenstrijdigheden.V5, Utrecht
- 13 mei Lezing: Een pop in de wereld van Peter Stuyvesant, VVAO Utrecht
- 22 mei Lezing: Barbie Doll. De marketing van een Amerikaans product, Sittard
- 14 november Lezing: Barbiepoppen. Van speelgoed tot wereldmerk en icoon van het Westen, Heerenveen

8- Overige functies van NEHA medewerkers

Dr J.L.J.M. van Gerwen

Bestuurslid, Stichting Bedrijfsgeschiedenis; ambtelijk secretaris curatorium NEHA-Leerstool, begeleidingscommissie project NOG-Verzekeringen van de Faculteit Economische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen

Prof dr L. Heerma van Voss

Lid Dagelijks bestuur N.W. Posthumus-Instituut; lid Advisory Board, European Social Science History Conference; lid Executive Board (American) Social Science History Association; bestuurslid Association for the History of the Northern Seas; secretaris Stichting Professor van Winter-Fonds; lid archiefcommissie Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap (tot september); lid Raad van Advies Stichting Historisch Platform; lid werkgroep keuringsdossier dienstplichtigen Nationaal Archief; lid Redactieraad Cahier over de geschiedenis van de christelijk-sociale beweging; lid Editorial Board Internationale Marx-Engels Stiftung; lid adviescommissie VENI-projecten NWO Geesteswetenschappen

J. Kloosterman

Directeur, Stichting Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis; voorzitter, programma commissie, 'Towards a New Age of Partnership' (NWO); secretaris, Internationale Marx-Engels Stiftung; secretaris, DivA (Erfgoedkoepel voor de Documentaire Informatievoorziening en het Archiefwezen); lid Coordination Committee, International Association of Labour History Institutions; *Member, Commission on Research Infrastructures in the Social Sciences and the Humanities, European Strategy Forum on Research Infrastructures*; bestuurslid Stichting Historie in Titels; lid adviesraad Joint Project on Dutch-Russian Historical Relations; lid RLG Primary Sources Advisory Group, Mountain View, CA; lid RLG Cultural Materials Initiative Policy Advisory Group, Mountain View, CA; lid adviesraad Réseau international de Recherche sur les Pays d'Europe centrale et orientale, Nanterre; lid wetenschappelijke commissie CGT Archives, Bobigny

9 - Balans 2003

afgerond in €

	31.12.2003	31.12.2002
ACTIVA		
Materiële vaste activa		
1. Collectie	p.m.	p.m.
2. Inventaris	1	1
Vlottende activa		
3. Voorraden	45	45
4. Vorderingen	88.129	56.299
5. Liquide middelen	79.239	51.781
	167.413	108.126
PASSIVA		
Kortlopende schulden		
6. Crediteuren	2.769	13.768
7. Belastingen en premies	2.807	345
8. Nog te besteden aan projecten	71.806	23.447
9. Overige schulden	46.668	37.304
	124.049	74.864
Eigen vermogen	43.364	32.262

Toelichting

De balans en de staat van baten en lasten vormen een verkorte weergave van de volledige jaarrekening die door Dubois & Co registeraccountants van een goedkeurende verklaring is voorzien.

Grondslagen voor de waardering en de bepaling van het resultaat

Tenzij anders vermeld zijn activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde. Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de aan het boekjaar toegerekende opbrengsten enerzijds en de kosten gewaardeerd tegen historische uitgaafprijs anderzijds.

Collectie

Het bezit aan boeken en dergelijke is p.m. gewaardeerd. Aankopen worden in het jaar van aanschaf ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Inventaris

De aanschaffingen in enig jaar worden in datzelfde jaar geheel afgeschreven.

Voorraad eigen werken

De voorraad boeken, uitgegeven door de vereniging, is gewaardeerd tegen een vast bedrag van f 100. De met de uitgaven verband houdende kosten en opbrengsten worden in het desbetreffende jaar ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht.

Projecten

Een eventueel resultaat op projecten wordt in het jaar van afwikkeling genomen. Indien de kosten van een project de toegezegde subsidiemiddelen overschrijden, worden deze ten laste van het resultaat van het boekjaar gebracht.

10 - Staat van baten en lasten 2003

afgerond in €

	begroting	uitkomst	2002
BATEN			
1. Subsidie KNAW personeel	98.000	102.300	98.800
2. Subsidie KNAW materieel	63.000	62.500	62.500
3. Subsidie KNAW investeringen	5.000	4.800	4.800
4. Contributies en donaties	15.000	14.625	15.085
5. Overige opbrengsten	1.000	326	1.524
6. Publicaties	1.000	800	200
7. Projecten	31.000	69.372	97.519
	213.000	254.723	280.427
LASTEN			
1. Personeel	109.000	107.784	106.794
2. Investeringen	5.000	4.800	4.800
3. Bureaukosten	29.000	17.407	31.261
4. Acquisitie	30.000	28.858	29.413
5. Ontsluiting	18.000	18.151	18.151
6. Verenigingsorganen	20.000	16.621	23.684
7. Projecten	31.000	50.999	61.230
	242.000	244.621	320.132
Resultaat	-29.000	10.102	5.093

Toelichting

Algemeen

De opgenomen begroting 2003 is de herziene begroting, vastgesteld op de bestuursvergadering van 12 maart 2003, en ter kennis gebracht van de ledenvergadering van 20 juni 2003

11 - Resultaat 2003, herziene begroting 2004 en begroting 2005

	bedragen in duizenden euro's			2004		2005
	2003 begroting	herziene begroting	resultaat	begroting	herziene begroting	begroting
INKOMSTEN						
1. Subsidie KNAW personeel	97	98	102	98	104	
2. Subsidie KNAW materieel	63	63	63	63	63	
3. Subsidie KNAW investeringen	5	5	5	5	5	
4. Contributies	16	15	15	16	30	30
5. Overige opbrengsten	1	1	0	1	1	
6. Publicaties	1	1	1	1	1	
7. Projecten	0	31	51	50	58	
8. Nog te verwerven projecten	25	0	0	16	0	
Totaal	207	213	236	250	262	30
UITGAVEN						
1. Personeel	105	109	108	98	104	
2. Investeringen	5	5	5	5	5	
3. Bureaunkosten	29	29	17	29	29	
4. Acquisitie	30	30	29	30	30	
5. Ontsluiting	18	18	18	18	18	
6. Verenigingsorganen	20	20	17	20	30	30
7. Projecten	0	31	51	50	58	
Totaal	207	242	245	250	274	30
Resultaat	0	-29	-9	0	-12	0